

สรุปและการวิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของ สก ธรรมะโรหิต

จากการศึกษาความคิดทางการเมืองทั้งหมดของสกแล้ว ผู้ศึกษาพบว่า ความคิดทางการเมืองของสกนั้นหล่อหลอมมาจากนิสัยใจคอของสกและประสบการณ์ต่าง ๆ รวม 5 ประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก ในค่านิยม สกได้พบหรือสมาคมกับบุคคลต่าง ๆ ที่มีประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นชนชั้นปัญญาชนทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็น สุบันดี วิชายา กิติ เจียงเพ็ท กิติ หรือบุคคลอื่น ๆ กิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลแรกที่มีอิทธิพลต่อความคิดของสกก็คือ สุบันดี วิชายา ซึ่งทำให้สกเริ่มมองถึงปัญหาความทุกข์ยากของมนุษย์ ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหาคงกล่าว นั่นก็คือการใช้หลักการสหกรณ์ จากแรงกระตุ้นของสุบันดี วิชายา ทำให้สกฝังใจในการสหกรณ์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสกกลับมายังประเทศไทยแล้ว สกได้ศึกษาเกี่ยวกับการสหกรณ์ จากทั้งการอ่านตำรับตำราจำนวนมาก และได้พบกับนักสหกรณ์ของไทยหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หม่อมหลวง เช สนิทวงศ์ หรือหม่อมหลวง เชสหกรณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อสกเป็นอย่างมากในเรื่องความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้ง ธนาคารสหกรณ์ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน ส่วนจางหลินทำให้สกมองเห็นความสำคัญของประชาชน ความร่วมมือของประชาชนเพื่อรักษาดลประโยชน์ของประชาชนมิให้ตกไปอยู่กับชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง เท่านั้น นอกจากนี้ยังทำให้สกเห็นความสำคัญของพลังประชาชนในการคัดค้านการกดขี่ของบรรดาชนชั้นปกครอง นั่นก็คือ การแสดงมติมหาชนให้เป็นที่ประจักษ์แก่ชนชั้นปกครองทั่วโลกกว่าประชาชนทั่วโลกไม่ต้องการสงครามแต่ต้องการความสงบสุขสำหรับหลินห้วยหลินก็เช่นเดียวกับจางหลิน ทำให้สกเห็นความสำคัญของการร่วมมือระหว่างประชาชนในการคัดค้านการทำสงคราม แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้สกไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในองค์การระหว่างประเทศว่าจะสามารถระงับการกดขี่สงครามได้ ส่วน วรายาและวลาติมีร์ ราเนฟสกายา ตลอดจนหลูกวง คางก็มีผลต่อสกในด้านความรู้สึกร่วมกันลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะจากประสบการณ์ของสกเกี่ยวกับพฤติกรรมของลัทธิ

คอมมิวนิสต์ ก็ยิ่งทำให้สศคค์ค้านหรือไม่เห็นด้วยกับลัทธิคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้น ส่วน
ไลทแมน ฮูเวอร์ ทำให้สศคค์มีความรักในมนุษยชาติ อยากให้มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยสันติสุข
และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ครั้นเมื่อสศคค์กลับมายังประเทศไทยแล้ว สศคค์พบว่า บรรดาผู้ปกครองที่มีมา
ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. 2475 นั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นัก
การเมืองส่วนใหญ่แล้วมิได้เข้าบริหารประเทศเพื่อประโยชน์ของประชาชนตามที่ได้ประกาศ
เจตนารมณ์ของตนในวาระต่างๆ กัน เช่น การแถลงนโยบายของรัฐบาลในสมัยต่าง ๆ
แต่การบริหารประเทศดังกล่าวเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของนักการเมืองทั้งสิ้น ซึ่ง
ทำให้สศคค์ไม่มีความเชื่อถือหรือศรัทธาในบรรดานักการเมืองเท่าใดนัก ตรงกันข้ามกลับทำ
ให้สศคค์เชื่อมั่นในพลังประชาชนมากยิ่งขึ้น โดยมีความเห็นว่าถ้าประชาชนแสดงประชามติ
หรือเจตนารมณ์ของตนแล้ว ก็จะไม่มีการเมืองผู้ปกครองคนใดจะสามารถต้านทานพลัง
ของประชาชนไปได้เลย ไม่ว่าผู้ปกครองคนนั้นจะปกครองแบบเผด็จการหรือทรราชย์ก็ตาม
ประชาชนก็สามารถจะโค่นล้มผู้ปกครองเหล่านั้นได้ในที่สุด

ประการที่สอง สศคค์ได้เห็นความขัดแย้งระหว่างลัทธิ 2 ลัทธิ คือลัทธิเสรีนิยม
และลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นหน่อความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นภายในประเทศจีนภายหลังที่มีการ
ปฏิวัติโค่นล้มระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้แล้ว โดยการนำมาถ่ายทอดโดย ชุนยัตก เช่น
และนักศึกษาที่ผ่านการอบรมมาจากตะวันตกได้กระจายความคิดในเรื่อง เสรีนิยมประชาธิปไตย
ไปสู่ปัญญาชนชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่พวกนักศึกษา ในขณะที่เดียวกันก็เกิดการแผ่
ขยายความคิดเกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์อีกด้วยภายใต้การสนับสนุนของประเทศโซเวียตรัสเซีย
ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างลัทธิเสรีนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ จนเกิดสงครามต่อกัน
มีการสูญเสียอย่างมากมายทั้งในซีวีกและทรัพยลีน ซึ่งทำให้สศคค์คัดค้านการทำสงคราม
เพราะเห็นว่า เป็นภัยพิบัติอันยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ นอกจากนั้นเนื่องจากสศคค์ได้เห็น
วิธีการของ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งเต็มไปด้วยความรุนแรง การฆ่าฟันกัน การปล้นสะดม
การก่อกวน วิनाศกรรรม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในช่วงที่สศคค์อยู่ในประเทศจีนนั้น พรรคคอมมิวนิสต์
จีนอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศโซเวียตรัสเซียซึ่งมีสตาลินเป็นผู้นำ สตาลินมีนโยบายจะ
ทำให้ประเทศจีนเป็นบริวารของประเทศโซเวียตรัสเซีย จึงให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อความ

ว่านายขึ้นในประเทศจีนอย่างรุนแรง¹ ซึ่งเป็นช่วงที่สลักได้พบเห็นพฤติกรรมของพรรคคอมมิวนิสต์จีนดังกล่าว ทำให้สลักคัดค้านต่อลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะสลักเห็นว่าวิธีการตามลัทธิคอมมิวนิสต์เต็มไปด้วยความรุนแรงและต่อเนื่อง ไม่มีที่สิ้นสุด

ประการที่สาม สลักได้พบกับระบบการเมืองการปกครองของประเทศจีนในขณะนั้น เป็นระบบที่ไม่เป็นเอกภาพ เพราะมีความแตกแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ เช่น พวกขุนศึกประจำมณฑลต่าง ๆ ตลอดจนรัฐบาลเองก็ไม่สามารถรักษาเอกภาพหรือเสถียรภาพทางการเมืองไว้ได้ตลอดไป เนื่องจากภายในรัฐบาลก็เกิดความแตกแยกกันเอง เพราะภายในรัฐบาลเกิดการชิงอำนาจทางการเมืองขึ้น มีการก่อตั้งองค์การทางการเมืองเพื่อจัดศัตรูทางการเมือง จึงทำให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพนานาประการ ระบบการเมืองการปกครองในประเทศจีนขณะนั้นจึงเป็นเผด็จการทหาร จากระบบการเมืองการปกครองในลักษณะเผด็จการดังกล่าว จึงก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ ซึ่งเป็นผลทำให้สลักไม่เห็นด้วยกับวิธีการปกครองในระบบเผด็จการ ในทางตรงกันข้ามและกลับเชื่อมั่นว่า อำนาจการเมืองการปกครองควรตกอยู่กับประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาชนต้องปกครองตนเอง ตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อที่ว่าประชาชนจะไม่ถูกคุกคามสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์

ครั้นเมื่อสลักกลับมายังประเทศไทยแล้ว แทนที่สลักจะได้พบกับระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญตามที่ไปทำตามอุดมการณ์ของคณะราษฎร แต่สลักก็ผิดหวัง เพราะสลักถูกคุกคามจากอำนาจรัฐอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการถูกสะกดรอย ติดตาม ถูกตรวจบทความทางการเมืองหรือแม้แต่ถูกคุกคามจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งสลักเห็นว่าเป็นการคุกคามสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นสลักจึงดิ้นรนต่อสู้เพื่อแสวงหาสิทธิเสรีภาพเป็นชีวิตจิตใจและไม่เพียงแต่สลักเท่านั้นที่ถูกคุกคามจากอำนาจรัฐ บุคคลอื่น ๆ ในวงการหนังสือพิมพ์ก็ถูกคุกคามสิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกัน บางคนก็ถูกฆ่าตายโดยอำนาจรัฐ สิ่งเหล่านี้เป็นแรง

¹ เจียง ไค เช็ก ไซเวียควิสเซียในประเทศจีน. (พระนคร : สำนักแถลงข่าวสถานทูตเอกอัครราชทูตจีน จักแปลเป็นภาษาไทยและพิมพ์เผยแพร่, 2510), หน้า 62.

ประการที่ห้า เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับตัวสคบข้าง ก็ปรากฏว่าตัวของสคบเองก็มี ปัญหาเช่นเดียวกับชาวจีน นั่นก็คือ ความยากจนและการเอารักเอาเปรียบ กล่าวคือ สคบได้ถูกตัดทุนเล่าเรียนหลวงต้องหันมากู้เงินรัฐบาลคณะราษฎร เรียนต่อจนจบการศึกษา สคบต้องประสบปัญหาความยากจน สคบต้องหารายได้เลี้ยงตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการเขียน บทความลงหนังสือพิมพ์หรือวาดภาพขาย ครั้นเมื่อสคบกลับมายังประเทศไทยแล้ว เมื่อสคบ ับราชการอยู่ สคบต้องถูกหักเงินเดือนให้หนี้รัฐบาล ทำให้สคบมีชีวิตที่ยากลำบาก เพราะต้องรับภาระเลี้ยงดูครอบครัว ทำให้สถานภาพทางเศรษฐกิจของสคบในช่วงนั้นไม่ ดีเท่าที่ควร จากประสบการณ์ทางส่วนตัวของสคบเช่นนี้ ทำให้สคบมีความเข้าใจต่อปัญหา ความยากจนได้อย่างลึกซึ้ง ครั้นเมื่อสคบลาออกจากราชการแล้ว สคบหันไปประกอบอาชีพ ทำไร่ ในขณะที่ทำไร่อยู่นั้น สคบมีโอกาสใกล้ชิดกับชาวไร่ชาวนาไทย ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย สคบพบว่า ชาวนาไทยหรือพวกที่อยู่อาศัยอยู่ในชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจน ลำเค็ญ ขาดความสะดวกสบายหรือขาดการสาธารณสุขไปโรคต่าง ๆ ทั้งนี้ เป็นเพราะ ชาวนาไทยถูกเอารักเอาเปรียบจากพวกพ่อค้าคนกลางหรือนายทุน ตลอดจนไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชนชั้นปกครองอย่างเพียงพอ จากประสบการณ์เช่นนี้ทำให้ สคบเข้าใจปัญหาชาวนาได้อย่างถ่องแท้ และไม่เพียงแต่ชาวนาเท่านั้นที่ถูกพ่อค้าคนกลาง เอารักเอาเปรียบ ถึงตัวของสคบเองก็ถูกขูดรีดจากพวกพ่อค้าคนกลาง เช่นเดียวกัน อย่างเช่นในกรณีของการก่อตั้งจักรวรรดิฟิลิปปินและการทำไร่ที่จังหวัดปราจีนบุรี ต้องถูก พ่อค้าและนายทุนเอาเปรียบจนที่สุด ก็ประสบความล้มเหลวจากประสบการณ์ที่ชาวนาไทย ได้รับตลอดจนสคบเองก็มีประสบการณ์เช่นเดียวกัน ทำให้สคบเห็นความเลวร้ายของระบบ ทุนนิยม ตลอดจนพวกนายทุนหรือพ่อค้าคนกลางที่คอยสูบเลือดเนื้อไปจากชาวนาผู้ยากจน ทำให้สคบคัดค้านระบบทุนนิยม เพราะเป็นระบบที่ค้ำกำไรโดยไม่ยุติธรรม สคบจึงแสวง หาแนวทางการแก้ไขปัญหาในระบบทุนนิยม ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว สคบเห็นด้วยกับลัทธิ สหกรณ์ เพราะได้รับอิทธิพลมาจากสุนันดี วิชายา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และ จากการที่สคบได้ศึกษาเกี่ยวกับสหกรณ์ ตลอดจนการดูงานตามนิคมพัฒนาการของกระทรวง มหาดไทย ซึ่งมีความเจริญมากมาย ทำให้สคบมีความเชื่อมั่นให้กับสคบว่าการสหกรณ์จะเป็น "ยารักษาโรค" ที่จะแก้ไขปัญหาสังคมโดยเฉพาะปัญหาความยากจนได้ดี

นอกจากชาวนาไทยจะประสบปัญหาความยากจนแล้ว ชาวนาไทยก็ยังประสบ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน ตัวสกลเองก็ประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนเช่นเดียวกับ ชาวนาโดยทั่วไป กล่าวคือ เมื่อสกลทำโครงการไร่แผ่นดินไทย สกลวางแผนจะสร้างฐาน พลังทางเศรษฐกิจแก่ชาวแคลนเงินทุน จึงไม่สามารถ ดำเนินการตามโครงการไร่แผ่นดินไทย ได้ แม้ว่าสกลจะพยายามกู้ยืมเงินจากสถาบันเอกชนหรือรัฐบาล หรือมูลนิธิต่าง ๆ แต่ ก็ไม่พบความสำเร็จในขั้นนี้แต่เมื่อสกลได้พบกับหม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มี ความคิดริเริ่มในการก่อตั้ง ธนาคารประชาชน สดจึงพบทางออกของการแก้ไข ปัญหา การขาดแคลนเงินทุน โดยสกลเกิดความคิดที่จะให้ก่อตั้ง ธนาคารสหกรณ์ขึ้นเพื่อแก้ปัญหา การขาดแคลนเงินทุนของชาวไร่ชาวนาทั่วไป เพราะเมื่อมีการก่อตั้ง ธนาคารสหกรณ์ แล้ว ชาวไร่ชาวนาก็จะมีแหล่งเงินทุนเพื่อกู้เงินไปประกอบอาชีพของตนได้ ซึ่งในที่สุด ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาความยากจนได้ เพราะมีการใช้แรงงานให้เกิดประโยชน์ในทางการผลิต

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นทำให้สกลมีความคิดทางการเมืองในลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. ต่อต้านลัทธิอาณานิคมและลัทธิจักรวรรดินิยม ก้วยสกลเห็นว่า เป็นลัทธิที่เลวร้ายกตัญญูศรีวิค ทั้งนี้เป็นเพราะสกลได้รับข้อมูลที่เกี่ยวกับความเลวร้ายของลัทธิจักรวรรดินิยม ฝรั่งเศส มาจากบันทึกของพระจรรยาภการ บิดาของสกลกับคำบอกเล่าของนาง เหนย กุระโรหิต มารดาของสกล ว่า ลัทธิจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสมีผลกระทบต่อคนไทยอย่างไรบ้าง ซึ่งทำให้สกลเกิดการรับรู้ถึงความเลวร้ายของลัทธิจักรวรรดินิยม แม้ว่าตัวสกลเองจะ ไม่เคยพบเห็นกับความเลวร้ายของลัทธิจักรวรรดินิยมโดยตรงก็ตาม แต่สกลก็มีพื้นฐาน เกี่ยวกับลัทธิจักรวรรดินิยมว่ามีผลเช่นไรแล้ว ครั้นเมื่อสกลอยู่ที่เกาะฮ่องกง สดก็พบว่าคนต่างชาตินิยมถือทิพลเหนือชาวจีนทั้งปวง ชาวจีนได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยามจากชาว ต่างชาติเช่นไร ชาวจีนต้องมีสภาพเช่นใดภายใต้ระบบอาณานิคมของอังกฤษ ถึงแม้ว่า สดเองจะมีเชื้อชาวจีนก็ตาม แต่สกลเองก็เห็นสภาพถึงความแตกต่างระหว่างชาวจีนกับชาว ต่างชาติได้อย่างชัดเจน และเมื่อสกลอยู่ในปักกิ่ง ก็เกิดการรุกรานจากมหาอำนาจต่างชาติ ลูกความบุกกรุกทำให้ในดินแดนของจีนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากประเทศจีนโดยไม่คำนึงถึง ความถูกต้องหรือความเป็นธรรมแม้แต่น้อย นอกจากนั้นสกลได้ผลสะท้อนมาจากดินไหวหุลาน ซึ่งมีความคิดต่อต้านจักรวรรดินิยม และจากสุนัข วิจัยา ผู้ซึ่งทำให้สกลรับรู้ถึงความ

เลวร้ายของลัทธิอาณานิคมจากการกัมพูและประสมการณที่เกี่ยวกับผลของลัทธิจักรวรรดินิยม และลัทธิอาณานิคมก่งกล่าว มีผลต่อสคเป็นอย่างมาก ทำให้สคมีความคิดต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคม

2. ต่อต้านลัทธินายทุน ก้วยสคเห็นว่าลัทธินายทุนเป็นลัทธิที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว มีความโสมมไม่มีที่สิ้นสุด มุ่งแต่จะแสวงหาผลกำไรโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องหรือความเป็นธรรม มีการกดขี่ขูดรีดเอารัดเอาเปรียบระหว่างบุคคลกับบุคคล กล่าวคือระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงาน นายทุนพยายามแสวงหากำไรให้กับตนเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่มีการคำนึงว่าผลของการแสวงหากำไรนั้น ผู้ใช้แรงงานจะมีสภาพเช่นใด ลักษณะของสังคมนิยมจึงอยู่ในลักษณะตัวใครตัวมัน ใครดีใครได้ หรือมือใครยาวสาวได้สาวเอา ส่วนผู้ใช้แรงงานที่ถูกขูดรีดโดยพวกนายทุนก็จะมีสภาพที่อคอยากยากจน ซึ่งสคคิดว่าไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง สคจึงมีความคิดต่อต้านลัทธิทุนนิยม ทั้งนี้เป็นผลมาจากประสบการณ์ของสคเอง กล่าวคือ จากความล้มเหลวของจักรวรรดิฟิลิปปิน และจากการทำไร่ที่จังหวัดปราจีนบุรี เพราะต้นทุนการราคาไม่ได้ และเมื่อไปทำไร่ที่จังหวัดชลบุรี สคก็พบสภาพชาวไร่ชาวนามีความเป็นอยู่ที่ยากจน ซึ่งเป็นผลมาจากการกดราคาของพ่อค้าคนกลางเช่นเดียวกับสค จากประสบการณ์เช่นนี้ ทำให้สคมีความคิดต่อต้านลัทธิทุนนิยม

3. ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ แม้ว่าสคจะเห็นด้วยกับลัทธิคอมมิวนิสต์ในแง่ที่ว่า จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม แต่สคก็คัดค้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะวิธีการตามลัทธิคอมมิวนิสต์เต็มไปด้วยความรุนแรงและนองเลือด เพราะเป็นวิธีการที่ใช้กำลังเข้าล้มล้างระบบนายทุนให้หมดสิ้นไปและแทนที่จะสามารถสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้จริงนั้นก็หาไม่ เพราะสคเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังคงถูกปกครองโดยอำนาจของชนกลุ่มน้อย ซึ่งก็คือพรรคคอมมิวนิสต์นั่นเอง นอกจากนั้นภายใต้ลัทธิคอมมิวนิสต์ประชาชนก็สูญเสียเสรีภาพ เพราะภายใต้ระบบคอมมิวนิสต์เป็นการปกครองระบบเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพประชาชนก็จะถูกบังคับโดยชนชั้นปกครอง ชีวิตของมนุษย์ในสังคมคอมมิวนิสต์ก็ไม่มีคุณค่าอะไร เพราะเป็นเพียงทาสของชนชั้นปกครองเท่านั้น ดังนั้นสคจึงมีความคิดต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้เป็นผลมาจากสคได้รับรู้ถึงความโหดร้ายของลัทธิคอมมิวนิสต์จากคำบอกเล่าและ

ภาพถ่ายต่าง ๆ ที่แสดงถึงความโหดร้ายทารุณของลัทธิคอมมิวนิสต์จากรายยา และวาทกรรมที่
 ราเนฟสกายา ทำให้สตรีังเกียจลัทธิคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้จากการขัดแย้งทางความคิด
 ระหว่างสตรีกับหลูกวง เสมอ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขปัญหาคความยากจน ซึ่งหลูกวง
 คิดว่าจะต้องใช้ลัทธิคอมมิวนิสต์และใช้วิธีการรุนแรง ตรงกันข้ามกับสตรีซึ่งเห็นว่าควรจะใช้
 วิธีทางสันติ จากการขัดแย้งทางความคิดกับหลูกวง ทำให้สตรีมีความคิดว่าลัทธิคอมมิวนิสต์
 ใช้วิธีการที่เต็มไปด้วยความรุนแรง พร้อมกันนั้นสตรีได้เผชิญกับความโหดร้ายของลัทธิ
 คอมมิวนิสต์ สตรีเห็นประชาชนต้องเสียชีวิตจำนวนมากมายนับไม่ถ้วนตลอดจนทรัพย์สิน
 จำนวนมหาศาลก็ถูกทำลายไปด้วย ทั้งนี้เพราะในขณะนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนตกอยู่
 ภายใต้อิทธิพลของประเทศโซเวียตรัสเซียซึ่งสตาลินเป็นผู้นำมีอำนาจเด็ดขาด¹ มีนโยบาย
 ให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในประเทศจีน² เพื่อบ่อนทำลายรัฐบาล
 จีน จึงทำให้เกิดจลาจล ปล้นสะดมว่างเพลิง ก่อวินาศกรรมในกวางตุ้ง หนานชาง
 ซัวเถาและเมืองอื่น ๆ อีก³ จากการรับรู้จากบุคคลต่าง ๆ และจากประสบการณ์ของสตรี
 ดังกล่าวทำให้สตรีมีความคิดต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

4. คอตันสงคราม เพื่อผูกไว้ซึ่งสันติภาพ ในขณะเดียวกันก็มีความเห็น
 ออกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน อยากเห็นความร่วมมือระหว่างมนุษยชาติ ทั้งนี้เป็นเพราะ
 สตรีได้พบเห็นความสูญเสียอย่างมากมายทั้งในชีวิตและทรัพย์สินจากการทำสงคราม ไม่ว่าจะ
 จะเป็นสงครามระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ดี ระหว่างรัฐบาลกับบรรดาขุนศึก
 ประจําณฑลต่าง ๆ ก็ดี ซึ่งความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากภัยสงครามนั้นผู้ได้รับก็คือประชาชน

¹ วไล ฌ ป้อมเพชร. สหภาพโซเวียต อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร :
 ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 92.

² เจียง ไค เช็ก, เรื่องเดิม, หน้า 60.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในสังคม ประชาชนต้องเสียชีวิต ต้องทุกข์ทรมานจากภัยพิบัติของสงคราม ดังกล่าว ทำให้สคมีความคิดคัดค้านการก่อสร้างนคราม ในขณะที่เดียวกันสคก็แสวงหาสันติภาพ เห็นว่าสันติภาพเป็นสิ่งประเสริฐ เพราะประชาชนสามารถมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุข และให้ประชาชนทั่วโลกร่วมมือกันแสวงหาสันติภาพ และอยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุข นอกจากนี้จากการที่สคได้พบเห็นความยากจนทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ทำให้สคเกิดความเห็นอกเห็นใจในมวลมนุษยชาติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนซึ่งเป็นปัญหาสังคมของคนทุกชาติ เพราะฉะนั้นสคจึงมีความคิดที่จะแสวงหาความร่วมมือระหว่างมนุษยชาติ ให้สละประโยชน์ส่วนตนเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมโลกให้น่าอยู่

5. ยกย่องประชาธิปไตย สคมีความคิดเห็นว่า การปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสม เพราะเป็นระบอบที่มีหลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ไม่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเหมือนกับระบอบการปกครองในระบบเผด็จการหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ อุดมการณ์ทางการเมืองของสคคือการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่ประชาชนจะมีอำนาจการปกครองอย่างแท้จริง ทั้งนี้เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของสคเองกล่าวคือ เมื่อสคอยู่ในประเทศจีนในขณะนั้นเกิดการต่อสู้ทางความคิดระหว่างลัทธิเสรีนิยมกับลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่สคเลือกที่จะเห็นด้วยกับลัทธิเสรีนิยมมากกว่าลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสคคัดค้านลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในทางตรงกันข้ามสคกลับนิยมชมชอบลัทธิเสรีนิยมประชาธิปไตย ซึ่งยกย่องประชาชนเป็นใหญ่ เพราะสคเห็นว่าระบบเสรีนิยมประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน และภายใต้ระบบเสรีนิยมประชาธิปไตยการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะไม่ถูกละเมิด ครั้นเมื่อสคกลับมายังประเทศไทยแล้ว สคก็พบว่าระบบการเมืองการปกครองของประเทศภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่ในลักษณะของเผด็จการ มีการละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่งเช่นที่สคได้รับการคุกคามจากอำนาจรัฐหลายครั้ง รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ก็ตกอยู่ภายใต้การคุกคามจากอำนาจรัฐเช่นเดียวกับสค จากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้สคคัดค้านระบบการเมืองการปกครองที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตในทางตรงกันข้ามกลับเน้นให้สคมีความคิดที่ว่า ระบบการปกครองที่ดีต้องมีการใช้อำนาจน้อยที่สุด ซึ่งในความคิดของสคก็คือระบบการปกครองเป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ภายใต้ระบบดังกล่าวจะไม่มี

การล่องละเมิดสิทธิเสรีภาพ เพราะมีกฎหมายเป็นหลักประกันให้ความคุ้มครองประชาชน

6. นำการสหกรณ์มาใช้ในการจัดระบบเศรษฐกิจ ด้วยสกัดคัดค้านลัทธิทุนนิยม และคัดค้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สกจึงมีความเห็นว่าการจะแก้ไขปัญหาจากการเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ขูดรีดนั้นมีอยู่เพียงวิธีเดียวเท่านั้น คือ การสหกรณ์เพราะ¹

1. การสหกรณ์เป็นขบวนการวิวัฒนาการของชีวิตตามธรรมชาติซึ่งมีทาง จะสำเร็จได้ เพราะไม่ขัดกับหลักธรรมชาติแห่งจิตใจ
2. การสหกรณ์เคารพสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ ไม่เอามนุษย์เป็นทาสของ รัฐบาลอย่างคอมมิวนิสต์
3. การสหกรณ์ไม่ทำให้โลกเกิดสงคราม แต่กลับจะส่งเสริมสันติธรรม ได้ถาวรมั่นคง และไพศาลยิ่งขึ้น ด้วยการเทิดทูนเสรีภาพ อธิปไตย และความเสมอภาค อันเป็นธรรมชาติของการออกแรงงาน
4. การสหกรณ์รังเกียจความเหี้ยมเกรียม ความโหดร้ายทารุณที่ชนกลุ่ม น้อยใช้กับชนกลุ่มใหญ่
5. การสหกรณ์เป็นระบอบเศรษฐกิจที่กลมกลืนกับระบอบการปกครองของ ลัทธิประชาธิปไตย ซึ่งเคารพความศักดิ์สิทธิ์ของชนกลุ่มใหญ่

ทั้งนี้เป็นผลมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของสก กล่าวคือสกได้รับอิทธิพลทางความคิด จากสุนทรียะ วิชายา หม่อมหลวงเกษ สนิทวงศ์ และจากการศึกษาเกี่ยวกับการสหกรณ์ ด้วยตนเองและจากการดูงานเกี่ยวกับการสหกรณ์ในประเทศไทย ทำให้สกเห็นด้วยกับวิธี การสหกรณ์

¹ "บาร์บารา" (นามแฝง), "เมืองสหกรณ์," ปิยมิตร 7 (2 พฤษภาคม 2497), หน้า 49.

สำหรับประเทศไทย สคมีความมุ่งหวังจะให้มีการปฏิรูปสังคม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสคมีความเห็นว่าประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มีสภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน เมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในประเทศที่มีการพัฒนาไปมากแล้ว ดังเช่น เกนมาร์ก สวีเดน เป็นต้น สคจึงมีความคิดจะเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมไทยให้ดีขึ้น แต่จะแก้ไขไปในทิศทางใดนั้น เนื่องจากสคต่อต้านลัทธิทุนนิยม และต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังที่โลกกล่าวมาแล้วข้างต้น สคจึงมีความเห็นว่าลัทธิสหกรณ์จะเป็นเพียงลัทธิเดียวที่เหมาะสมกับประเทศไทย สิ่งแรกที่สคเห็นความจำเป็นเป็นลำดับแรกก็คือ การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของชาติ คือ การใช้สหกรณ์มา เป็นระบบเศรษฐกิจของชาติ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติจริง ๆ ในหมู่บ้านต่าง ๆ ของประเทศไทย เพื่อให้โครงการอยู่ในแนวทางเดียวกันคือการสร้าง สรรค์สังคมสหกรณ์ แต่รายละเอียดของโครงการมีแตกต่างกันตามพื้นที่ ต่อมาสคมีความ เห็นว่าจะต้องสร้างแหล่งกำเนิดการเงิน ซึ่งสคเรียกว่า ฐานพลังทางเศรษฐกิจ ซึ่งแท้ ที่จริงก็คือ การประกอบเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม หรือทั้งสองอย่าง แต่เนื่องจาก ประเทศไทยมีการเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นสคจึง เน้นการเกษตร กรรมเป็นหลักใหญ่ เพื่อหารายได้เพื่อการยังชีพส่วนตัว และเมื่อมีเหลือก็จะนำไปเก็บสะสม ไว้ในธนาคารสหกรณ์ ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เพื่อ ที่ว่าธนาคารสหกรณ์จะนำเอาเงินมาก่อตั้งสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ขึ้นตามพื้นฐานความ ต้องการ 4 ประการของมนุษย์ คือ มั่นคง ท้อง ปลอดภัย และที่อยู่อาศัย การ สาธารณูปโภค สหกรณ์เหล่านี้ สคเน้นถึงสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ผู้ผลิตและสหกรณ์ผู้บริโภค ซึ่งประชาชนจะเป็นสมาชิกของสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกสหกรณ์จะเป็นผู้ผลิตและ ผู้บริโภคในเวลาเดียวกัน สหกรณ์ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นจะต้องมีการประสานหรือร่วมมือซึ่งกัน และกัน จนเกิดเป็นวงจร ซึ่งสคเรียกว่า วงจรเศรษฐกิจสหกรณ์ ซึ่งมีลักษณะ เป็น วงกลม เป็นไปตามหลักการผลิตและการบริโภค (to produce and to consume จุดประสงค์ของการก่อตั้งวงจรสหกรณ์ก็คือ เพื่อตัดคนกลางหรือนายทุนไม่ให้เข้าไปแสวง หาผลประโยชน์จากประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์ได้ เมื่อคนกลางหรือพวกนายทุน ไม่มีโอกาสตัดวงผลประโยชน์ไปจากประชาชนได้ เพราะฉะนั้นผลประโยชน์จึงตกอยู่กับ ประชาชนผู้ผลิตอย่างเต็มที่ ส่วนที่เหลือก็จะนำมาสร้างสรรค์สวัสดิการให้กับประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์ในลักษณะของการบริการต่าง ๆ ซึ่งสคเรียกว่า อุดมการสาธารณะ โดยสคแบ่งออกเป็น 12 ประเภท หรือ 4 หมวด และในบัดนี้ หมู่บ้านสหกรณ์ก็จะกลาย เป็นเมืองสหกรณ์ ซึ่งลักษณะโดยทั่วไปในเมืองสหกรณ์ที่สคเสนอนั้น การครองชีวิต

ครอบงำจะกระทำในระบบสหกรณ์ทั้งสิ้น ไม่มีการกดขี่เอาเปรียบกันระหว่าง
 บุคคลกับบุคคล ชาวเมืองสหกรณ์ทุกคนมีเสรีภาพในการทำงาน และมีสิทธิที่จะเก็บเกี่ยว
 ผลได้จากแรงงานของตนเองโดยไม่ถูกกีดกันและไม่กินแรงใคร พลเมืองจะขอยก
 เป็นกลุ่มสหกรณ์ ตามความต้องการและตามอาชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้คอมมิวนิสต์ก็จะไม่
 สามารถแย้งซึ่งเอาคนไปได้ เพราะทุกคนมีความสุขสมบูรณ์แล้ว ในเมืองสหกรณ์จะ
 ไม่มีนายทุนมากอยกขี่ขูดรีด เพราะแรงงานกับตลาดซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำการ
 ของนายทุนได้ตกไปอยู่ในกลุ่มของสหกรณ์ทั้งหมด นายทุนจึงหมดอำนาจการครอบงำ
 จำเป็นต้องเข้ามาร่วมกับสหกรณ์ด้วยความเต็มใจ ในเมืองสหกรณ์ เงินหมดอำนาจ แรง
 งานจะครอบงำ ในเมืองสหกรณ์จะไม่มีคนจนเพราะไม่มีการกีดกัน ในเมืองสหกรณ์
 ชาวเมืองจะสร้างสวัสดิการให้กับตัวเอง ไม่ต้องไปรอให้รัฐบาลจัดการให้ ซึ่งต่างกับ
 ลัทธิทุนนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลเป็นผู้จัดการสวัสดิการ ส่วนในเมืองสหกรณ์เป็น
 ได้เพียงผู้จัดการของเมืองสหกรณ์เท่านั้น ดังนั้นความชั่วร้ายของพวกที่ใช้อำนาจกดขี่
 ประชาชนและโกงกินผลประโยชน์ของประชาชนจะเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะกลุ่มสหกรณ์จะไม่
 ยอมให้รัฐบาลที่ชั่วร้ายเข้าไปมีบทบาทอยู่ได้ ในเมืองสหกรณ์จะไม่มีผู้เผด็จการ เพราะ
 การบริหารในกลุ่มสหกรณ์ทุกกลุ่มมีการเปลี่ยนตัวคณะกรรมการบริหารอยู่ทุกระยะที่หมดอายุ
 ลง ไม่มีใครอยู่ในตำแหน่งจนกลายเป็นผู้เผด็จการไปได้ และในกลุ่มสหกรณ์ทุกกลุ่มสมาชิก
 สหกรณ์จะเป็นผู้คอยควบคุมผู้บริหารและผู้จัดการอย่างใกล้ชิด ประชาชนจะมีชีวิตอยู่ใน
 ระยะที่เท่าเทียมกัน ความแตกต่างระหว่างในเมืองสหกรณ์คนรวยกับคนจนจะหมดไป
 สิทธิของมนุษยชนและสิทธิโดยธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิทธิในขั้นมูลฐานของมนุษย์จะมีอยู่อย่าง
 สมบูรณ์ ซึ่งต่างกับในระบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งจะมีแต่การควบคุมสิทธิอันชอบธรรมของประชาชน
 อย่างเคร่งครัด ประชาชนจะลี้ภัยหนีออกไปจากลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ได้ แต่ในเมือง
 สหกรณ์ชาวเมืองทุกคนจะมีงานทำไม่มีใครว่างงาน ชาวเมืองจะเป็นผู้ผลิตเอง ซื้อเอง
 และขายเอง และจะได้ผลตอบแทนตามส่วนของแรงงานที่ตนเองได้ออกไป ในเมือง
 สหกรณ์จะมีโรงเรียนสหกรณ์เพื่ออบรมชาวสหกรณ์ให้อยู่ในคุณธรรมของสหกรณ์ ในเมือง
 สหกรณ์คนพุ่มเฟื่อยจะไม่มี ทุกคนจะมีชีวิตอยู่ด้วยความพอเพียง ในเมืองสหกรณ์ความ
 วุ่นวายจะไม่มี เพราะความโลภของชาวเมืองจะลดน้อยลง ในเมืองสหกรณ์จิตใจของ

ชาวเมืองจะเจริญได้เต็มสภาพ เพราะไม่มีการบังคับจิตใจ เหมือนอย่างสังคมนิยม
 มิวนิสต์ ในเมืองสหกรณ์จะมีแต่สันติสุข เพราะคนมีกินมีอยู่อย่างสบายไม่ถูกกดขี่ขูดรีด
 เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่มีการแสวงอำนาจซึ่งเป็นสาเหตุของความวุ่นวายอย่างในประเทศ
 ทุนนิยมและประเทศคอมมิวนิสต์ กล่าวโดยสรุปแล้ว ในเมืองสหกรณ์จะมีแต่เสรีภาพ
 อธิปไตย ความเสมอภาค ความยุติธรรมในสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชน
 ชั่วกาลาวสาน และเมื่อเมืองสหกรณ์กระจายไปทั่วประเทศแล้ว ประเทศนั้นก็กลายเป็น
 เป็นประเทศสหกรณ์ ดังนั้นรัฐบาลก็จะ เป็นรัฐบาลสหกรณ์ซึ่งประชาชนก็จะพบกับความ
 ยากลำบากตลอดไป และเมื่อนั้นประชาชนก็จะกลายเป็นผู้ปกครองตนเองที่แท้จริง ตาม
 ความหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการดำเนินชีวิต
 ด้วยวิถีทางสหกรณ์จะสร้างความสำนึกให้แก่ประชาชนผู้เป็นสมาชิกของสหกรณ์ ให้รู้จัก
 ความสำคัญของการรู้จักอำนาจสูงสุดของประชาชน ประชาชนจะไม่ยอมให้ชนชั้นปกครอง
 ตนโดยไม่ได้รับความยินยอมจากประชาชนอีกต่อไป แต่ประชาชนจะทำการคัดเลือกตัวแทน
 เข้าไปบริหารประเทศแทนตน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ได้ว่าผู้ปกครองจะต้องมาจากความ
 ยินยอมของประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั่นเอง
 กล่าวโดยสรุปแล้ว ในอุดมการณ์ของสคกนั้น การปกครองที่ดีก็คือ การปกครองในระบอบ
 ประชาธิปไตยโดยผ่านกระบวนการของการสหกรณ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็ได้ว่า อุดมการณ์
 ทางการเมืองของสคกก็คือประชาธิปไตยสหกรณ์นั่นเอง

ไม่เพียงแต่สดเห็นว่าประเทศไทยสมควรจะนำเอาการสหกรณ์มาจัดระบบ
 เศรษฐกิจเท่านั้น แต่สคกยังมีความเห็นอีกว่าทุกประเทศทั่วโลกสมควรจะจัดระบบเศรษฐกิจ
 ใหม่ทั้งหมดก็คือ การใช้ระบบเศรษฐกิจสหกรณ์ ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่สร้างความเป็น
 ธรรมที่สุด เมื่อทุกประเทศทั่วโลกได้จัดระบบเศรษฐกิจเป็นแบบสหกรณ์ แล้วก็จะเกิดยุติ
 สงครามได้ตลอดไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสามารถรักษาสันติภาพของโลกได้อย่างถาวร
 ทั้งนี้เป็นเพราะว่าระบบเศรษฐกิจสหกรณ์จะสร้างความสำนึกให้กับประชาชน ผู้ใช้แรงงาน
 ทั้งปวงให้เห็นถึงคุณค่าของแรงงานของตน จะไม่ยอมใช้แรงงานในทางที่ผิด เช่น การ
 ก่อสงคราม เป็นต้น และเมื่อนั้นประชาชนทั่วโลกก็จะพากันคัดค้านการก่อสงคราม และใน
 ที่สุดก็จะเกิดสันติภาพถาวร

ด้วยเชื่อมั่นในความคิดของตนเองของสก สกได้พยายามเสนออุทกการ หรือความคิดของตนต่อผู้อื่น ด้วยวิธีการ 2 ลักษณะ คือ

1. การเสนอความคิดโดยทางตรง

สกเสนอความคิดในการแก้ไขปัญหาของชาติไทยโดยใช้วิธีการสหกรณ์ โดยการเสนอความคิดแบบตรงไปตรงมา ไม่ต้องตีความหมายอย่างใดเลย ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในบทความทางเศรษฐกิจและการเมือง จำนวนมากมาย เช่น

- เรื่องเมืองสหกรณ์ ซึ่งสกเขียนเป็นตอน ๆ ลงในหนังสือพิมพ์นิมิตกรรายสัปดาห์ โดยใช้นามแฝงว่า "บาร์บารา"
- เรื่องโครงการบูรณะชนบทแห่งชาติ ซึ่งสกเขียนเป็นตอน ๆ ลงในหนังสือพิมพ์ไทส์ปาคท์ โดยใช้นามแฝงว่า "บาร์บารา"
- เรื่องข้อคิดจากไร่แผ่นดินไทย ซึ่งสกเขียนเป็นตอน ๆ ลงในหนังสือพิมพ์ไทส์ปาคท์ โดยใช้นามจริงว่า สก กุรมะโรหิต และที่สำคัญที่สุดก็คือเรื่องสหกรณ์ : ทางรอดทางเดียวของไทย เพราะเป็นเรื่องที่รวบรวมความคิดทั้งหมดของสก นอกจากนี้สกยังได้เสนอความคิดของตนต่อรัฐบาลหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 สกได้เสนอให้รัฐบาลในสมัยนั้นรับเอาความคิดเรื่องสหกรณ์ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาของชาติ โดยการส่งจดหมายเปิดผนึกต่อสภานโยบายแห่งชาติ รัฐสภา นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เช่น
  - เรื่อง จดหมายเปิดผนึกเรื่องสังคมนิยมหรือสหกรณ์จากสก กุรมะโรหิต ถึงท่านนายกรัฐมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์ สอบความคิดของท่านรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
  - เรื่อง เราจะแก้ปัญหาเป็นค้ายของชาติกันอย่างไร

สกยังได้เสนออุทกการของตนด้วยการบรรยายตามสถานศึกษาต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น และบรรยายเรื่องสหกรณ์ให้กับหน่วยราชการ เช่น กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) และกลุ่มเอกชน เช่น กลุ่มนวพล เป็นต้น นอกจากนี้สกก็ยังอาศัยการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เมื่อ พ.ศ. 2519 เสนออุทกการสหกรณ์ด้วย

๖

2. การเสนอความคิดโดยทางอ้อม

สคออาศัยนวนิยายของตนถ่ายทอดอุดมการณ์สหกรณ์ไว้หลายเล่ม เช่น เลือกสีน้ำเงิน เลือกสีแดง ระเบียบ โดยเฉพาอย่างยิ่งเรื่องระเบียบ เป็นนวนิยายที่ที่สุกของสกที่สามารถสะท้อนปัญหาและเสนออุดมการณ์สหกรณ์ โดยสกให้ "เกรียงไกร" ตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในเรื่องระเบียบ เป็นตัวการถ่ายทอดอุดมการณ์สหกรณ์ของสก

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่า ความคิดทางการเมืองของสกอยู่ที่การจักระเบียบทางเศรษฐกิจเสียใหม่ เพราะระบบเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานในทางการปกครอง แต่เท่าที่สกได้ประสมมานั้นสกพบว่ามนุษย์เน้นการจักระเบียบทางการปกครอง แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนในทางเศรษฐกิจกลับปรากฏว่ามนุษย์ยังไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ยังคงปล่อยให้มีการเอารักเอาเปรียบหรือกดขี่ขูดรีดระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในลัทธิทุนนิยม และระหว่างมนุษย์กับรัฐในลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งสกไม่เห็นด้วยกับการเอารักเอาเปรียบทั้งในลัทธิทุนนิยมและลัทธิคอมมิวนิสต์ กล่าวคือแม้ว่าสกจะเห็นว่า ระบบทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ถูกต้องเพราะมีการกินแรงอันทำให้เกิดปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นที่มาของความเหลื่อมล้ำค่าสูง ทางแก้ไขของสกไม่ต้องการโค่นล้มระบบทุนนิยมด้วยวิธีการของลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่ต้องการให้ระบบทุนนิยมสลายไปเองโดยการรวมกลุ่มประชาชนผู้ผลิตในลักษณะของการสหกรณ์ อุดมการณ์ของสกก็คือ การปฏิรูปสังคมด้วยการสหกรณ์ ซึ่งสกให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการสหกรณ์ โดยสกเห็นว่าสหกรณ์จะเป็นวิถีทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาล้าสมัยได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจน โดยสกเห็นว่าจะต้องนำเอาการสหกรณ์มาจัดการระบบเศรษฐกิจเสียใหม่ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยเอง สกต้องการจะสร้างระบอบการปกครองขึ้นใหม่คือการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนจะมีอำนาจการปกครองอย่างแท้จริง เพื่อที่ว่าประชาชนจะมีสิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค อิสระภาพ และสันติภาพ ทั้งนี้เพื่อให้บริการสู่เป้าหมายดังกล่าว สกมีความเห็นว่าจะต้องนำเอาสหกรณ์มาปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เพราะสกเห็นว่า การสหกรณ์นั้นสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะทั้งระบอบประชาธิปไตยและการสหกรณ์ต่างก็เน้นความสำคัญของปัจเจกชน สิทธิเสรีภาพ ดังนั้นสกต้องการให้รัฐบาลกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยการนำเอาการสหกรณ์มาเป็นนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อจัด

ปัญหาการชุกครึ่ในระบอบทุนนิยมให้หมดไป โดยการปฏิรูปหมู่บ้านทุกหมู่บ้านให้มีการจัดระบบเศรษฐกิจแบบสหกรณ์ขึ้นที่สำคัญก็คือจะต้องมีการก่อตั้งฐานพลังทางเศรษฐกิจให้สำเร็จให้ได้ มิเช่นนั้นจะไม่ประสบผลสำเร็จในขั้นต่อ ๆ ไปได้เลย เพราะขาดแคลนเงินทุน เพราะการก่อตั้งฐานพลังทางเศรษฐกิจนั้นก็คือการหารายได้จากการเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมหรือทั้งสองอย่างนั่นเอง และเมื่อความสามารถก่อตั้งฐานพลังทางเศรษฐกิจได้สำเร็จก็จะนำเงินทุนซึ่งฝากไว้กับธนาคารสหกรณ์ไปสร้างสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ที่สำคัญก็คือสหกรณ์ซึ่งก่อตั้งขึ้นจะต้องสร้างขึ้นในครบวงจรตามหลักการผลิตและการบริโภค เพราะถ้าไม่ครบวงจรตามหลักการผลิตและการบริโภคแล้วก็จะ เป็นช่องทางให้นายทุนชุกครึ่สมาชิกสหกรณ์ได้อีก แต่ถ้าสหกรณ์ตั้งขึ้นครบวงจรตามหลักการผลิตและการบริโภค สมาชิกสหกรณ์ก็จะประสบความสำเร็จในการครองชีพ มีชีวิตที่ดี และเมื่อนั้นจะเกิดสังคมสหกรณ์กระจายไปทั่วประเทศ และในที่สุดก็จะเกิดรัฐสหกรณ์ขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาดังชีวิต ประสบการณ์ตลอดจนความคิดของสสแล้ว ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ความคิดของสสนั้นถูกกำหนดจากสภาพทางครอบครัว การศึกษา การคบหาสมาคมกับปัญญาชน และประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในต่างประเทศและในประเทศเป็นอย่างมาก จนทำให้สสเกิดความรู้สึกฝังอยู่ในจิตใจอยู่ตลอดเวลาถึงสภาพปัญหาสังคม ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งในนวนิยายของสสที่ว่า

"เธอเป็นอย่างไบบ้าง คีชีนบ้างไหม ?" เธอถามกวาดดูหน้าข้าพเจ้าอย่างพิริยพิเคราะห์

"ก็ยังไม่ค่อย ๆ อยู่ นอนไม่ค่อยหลับ อ่านหนังสือไม่ค่อยได้"
ข้าพเจ้าตอบ

"ฉันนึกหมอลิสแควไว้ อยากให้เธอมาวันศุกร์ เก้าโมงเช้า"
คร. เจียงพูคอย่างเอาใจใส่

"ฉันคิดว่าประสาทรบกวณเธอมาก แต่เธอควรใช้อ่านาจรจิตให้มาก ทำให้ใจสงบ เธอมีเรื่องอะไรที่ต้องเป็นห่วงบ้างไหม ?"

ข้าพเจ้าโคลงศีรษะช้า ๆ

"ที่จริงก็ไม่มีอะไรน่าห่วง แต่ฉันห่วงไปเอง" ข้าพเจ้าหยุดคิดเพื่อหาคำพูดที่สั้นไม่ทำลายเวลาพักผ่อนของมิตรผู้ใจดี

ในด้านเงินทุน ซึ่งตัวสกเองก็พยายามแสวงหาเงินทุนจากทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าอย่างใด จึงไม่เป็นการแปลกประหลาดเลยที่สกมักจะเรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาโดยทั่วไปเพราะสกทำคนเดียวไม่ได้ แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลกับประชาชนด้วย ความคิดของสกในประเด็นนี้เห็นได้ชัดชัดเจน ในกรณีของการก่อตั้งธนาคารสหกรณ์ หรือที่เรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการใช้สหกรณ์เป็นนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ เพราะสกมีความเห็นว่าถ้ารัฐบาลได้เข้าอุ้มชูประชาชนด้วยการสหกรณ์แล้วก็จะสามารถสร้างสรรคสังคมไทยให้มีสภาพชีวิตที่ดีได้ เมื่อมองโดยล้นรวมแล้วพอจะกล่าวได้ว่าสกมีลักษณะดังนี้

1. / สกเป็นนักมนุษยนิยม สกเป็นผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนร่วมโลกเป็นอย่างมาก อยากจะเห็นประชาชนทั่วโลกอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบ และร่วมมือกันหลีกเลี่ยงสงครามและสร้างสรรคสังคมโลกให้น่าอยู่ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสกพบเห็นประชาชนทุกข์ทรมาน จึงทำให้สกอยากเห็นมนุษยทั่วโลกช่วยกันและกัน อย่าเบียดเบียนกัน และอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ลักษณะเช่นนี้ของสกเด่นชัดมาก และมั่นคงตลอดมา ดังจะเห็นได้จากสกเรียกร้องให้มนุษย์อยู่ร่วมกันและช่วยเหลือกันในบทความทั้งทางเศรษฐกิจการเมือง ซึ่งสกใช้ทั้งนามจริงและนามปากกา

2. สกเป็นนักอุดมคติ สกเป็นผู้ที่มีอุดมคติสูงมาก โดยสกเสนอความคิดที่ว่าสังคมที่ดีคือสังคมที่มีสิทธิเสรีภาพ อธิปไตย เสมอภาคและสันติภาพ นอกจากนั้นสกยังเสนอแนวทางที่จะนำไปสู่สังคมที่ดี นั่นก็คือ การสหกรณ์ ไม่เพียงแต่เท่านั้น สกยังเสนอความเห็นอีกว่า สังคมโลกควรจะอยู่ร่วมกันในลักษณะของความสงบสุขและหลีกเลี่ยงจากภัยสงคราม ทั้งนี้ก็ด้วยวิธีการจักรระบอบเศรษฐกิจ ระบบสหกรณ์ให้เกิดขึ้นทั่วโลก และเมื่อนั้นก็จะเกิดโลกสหกรณ์ และเกิดสันติภาพถาวร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสกได้พบเห็นระบบการเมืองการปกครองในระบบเผด็จการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบเผด็จการทหารซึ่งมีการละเมิดสิทธิเสรีภาพ ได้พบเห็นการกดขี่ขูดรีด เขี่ยคหนามประชาชนจากระบบจักรวรรดินิยมจากระบบอาณานิคม และเห็นภัยพิบัติจากสงคราม ลักษณะเช่นนี้ของสกเห็นได้จากการเสนอสังคมในอุดมคติของสกได้จากเรื่องเมืองสหกรณ์ และเรื่องโครงการบูรณะชนบทแห่งชาติ

3. สกเป็นนักสันติภาพ เกลียดสงคราม เกลียดการใช้กำลังหรือความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสังคม ลักษณะเช่นนี้ของสกเห็นได้อย่างเด่นชัดมากดังจะเห็นได้จากการศึกษาเกี่ยวกับอาการก่อตัวสงครามมาตลอดชีวิตของสก และต่อต้านวิธีการตามลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วยสกเห็นว่า เป็นวิธีการก่อให้เกิดการนองเลือดนั่นเอง ในทางตรงกันข้าม สกกลับมีความคิดว่าการพัฒนาที่ละขั้นในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปแบบวิวัฒนาการจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบ ปราศจากการใช้กำลังหรือความรุนแรง หรือสงคราม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือจะเกิดสันติภาพนั่นเอง ลักษณะเด่นชัดเช่นนี้ของสกจะเห็นได้จากบทความทางการเมืองของสกมากมายที่สำคัญก็คือ เรื่องที่ว่าสันติภาพคืออย่างไร

4. สกเป็นนักทฤษฎีนิยม สกมีลักษณะที่มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสกเชื่อมั่นในความคิดหรือ"ทฤษฎี" เกี่ยวกับการปฏิรูประบบเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนการปกครองด้วยหลักการสหกรณ์จนถึงกับนำเอาความคิดหรือ"ทฤษฎี" ที่สกเชื่อมั่นนั้นไปทดลองปฏิบัติตามโครงการบูรณะชนบทหนองจับเต่าซึ่งสกถึงกับกล่าวว่า "โครงการบูรณะชนบทหนองจับเต่าจะเป็นสถานทดลองวิทยาศาสตร์สังคมสถานแรกสำหรับใช้ทดลองทฤษฎีแห่งการปฏิรูปสังคมด้วยการก่อตั้งฐานพลังทางเศรษฐกิจ และวงจรสหกรณ์รูปแบบต่างๆขึ้นโดยมีสวัสดิการสังคมเป็นเป้าหมายสุดท้าย" ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

สำหรับความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของสกนั้น ผู้ศึกษามีความเห็นว่าง่า สกเน้นหรือให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจมากกว่าระบบการเมือง กล่าวคือ สกเน้นถึงระบบประชาธิปไตยในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเศรษฐกิจโดยที่สกมุ่งจะให้ประชาชนมีหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง โดยเน้นความมั่นคงของแต่ละบุคคลเป็นหลักคือ ให้แต่ละบุคคลมีปัจจัย 4 ประการครบถ้วนกล่าวคือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสกต้องการให้แต่ละบุคคลนั้นอยู่ดีกินดี มีความสุขทั้งกายและใจนั่นเอง นอกจากนี้สกยังต้องการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างบุคคลไม่ให้ห่างกันมากนักกล่าวคือ ไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำค่าสูงในเรื่องรายได้และความเป็นอยู่ของบุคคลนั่นเอง ซึ่งอาจจะมองได้ว่าสกได้ให้ความสำคัญแก่ระบบประชาธิปไตยในแง่ของการ

เป็นวิถีแห่งชีวิตคือ ยึดหลักการดำเนินชีวิตร่วมกัน รับผิดชอบต่อกันมากกว่าจะให้ความสำคัญแก่ประชาธิปไตยในแง่ของระบบการเมืองซึ่งสกไม่พอใจมาแต่ต้น อย่างไรก็ตาม สกยังมีความเห็นว่าประชาธิปไตยยังเป็นระบบการเมืองที่มีคุณประโยชน์แก่ผู้คนมากกว่าระบบอื่นๆ

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังพบว่า ลักษณะความคิดตลอดจนพฤติกรรมของสกลนั้น สกคล่องตัวกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่สกกกำลังศึกษาอยู่ในต่างประเทศ และภายหลังกลับมามีอยู่ประเทศไทยแล้ว สกมีความเชื่อมั่นในการสหกรณ์มาโดยตลอด จนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีอะไรจะมาเปลี่ยนแปลงความคิดของสกไปได้เลย แม้ว่าสกจะประสบกับความล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่าจากการก่อตั้งจักรวรรดิสีลปิน และโครงการบูรณะชนบทก็ตาม แต่สกกยังคงเชื่อมั่นในลักษณะเดิม คือเชื่อว่าในหลักการสหกรณ์ว่าจะปฏิรูประบบเศรษฐกิจสังคมได้ เพราะในต่างประเทศก็มีรัฐสวัสดิการที่สมบูรณ์อย่างเช่น อังกฤษ สวีเดน เคนมาร์ค ไชแลนด์ ฟินแลนด์ ที่ประชาชนมีสภาพชีวิตที่ดี มีสวัสดิการสังคมที่สมบูรณ์แบบ โดยมีต้องใช้วิธีการแบบลัทธิคอมมิวนิสต์ และสกกเห็นความสำเร็จของนิคมพัฒนาการของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ยืนยันว่า การสหกรณ์เป็นสิ่งที่ถูกต้องและใช้ได้ผลจริง แต่สำหรับสกกเองที่ไม่ได้ผลก็เพราะขาดการสนับสนุนในด้านเงินทุน มีการโกงค่าแรง ส่วนการสหกรณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยก็ไม่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างรัฐสหกรณ์ได้ก็เพราะรัฐหรือรัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจในการสหกรณ์เลย โดยมีได้กำหนดแนวนโยบายแห่งชาติเป็นแบบสหกรณ์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าชนชั้นปกครองมุ่งแต่บริหารประเทศในลักษณะที่แสวงหาและรักษาผลประโยชน์ส่วนตนของชนชั้นปกครองเท่านั้น โดยไม่คำนึงประชาชนแม้แต่น้อย

ด้วยความเชื่อมั่นว่าการสหกรณ์เป็นสิ่งที่ถูกต้องและใช้ได้ผลจริง สกจึงเรียกร้องรัฐหรือรัฐบาลเข้ามาอำนวยการสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์เป็นนโยบายเศรษฐกิจแห่งชาติ และหลังจากนั้นก็จะสามารถขยายการสหกรณ์ไปทั่วประเทศและในที่สุดก็จะสามารถสร้างสังคมสังคมนิยมไทยให้เป็นสังคมสหกรณ์ตามอุดมการณ์ของสกกได้ ซึ่งจุดนี้ที่ผู้ศึกษามีความเห็นว่ากลายเป็นจุดอ่อนในความคิดของสกก ด้วยสกกมีความเชื่อมั่นในลัทธิสหกรณ์มากเกินไป โดยลคมได้คำนึงถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบันแต่อย่างไรเลย สกมุ่งแต่จะนำเอาการสหกรณ์มาใช้ราวกับว่าสหกรณ์เป็นสูตรสำเร็จหรือยาแก้ไขที่นำมาใช้แล้วจะรักษา

โรคได้ทุกชนิด แต่กลับลืมไปว่าทราบดีที่ลยให้โอกาสระบบทุนนิยม ทราบนั้นสักก็
ไม่สามารถจะควบคุมปัจจัยการผลิตได้ ที่สำคัญก็คือ ทุนโดยเฉพาะเงิน เครื่องจักร
ที่ดิน ซึ่งจุดนี้สกน่าจะเข้าใจได้ก็ เพราะสกเองต้องเผชิญกับระบบทุนนิยมมาตั้งแต่ต้น
แล้วเมื่อสกออกไปทำอะไร ถูกนายทุนกดราคา จนสกทนไม่ไหวต้องขายอะไรไป โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในปัจจุบันระบบทุนนิยมขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางและเกิดลักษณะของการ
ผูกขาดมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ลักษณะของระบบนายทุนผูก
ขาดเป็นลักษณะที่เด่นชัด ซึ่งสกเองก็น่าจะรู้ดีกว่าใครๆทั้งหมดเพราะสกเองก็มองสังคม
ไทยว่าสังคมไทยเป็นสังคมของผู้มีอำนาจ ผู้มีเงินของบุคคลเพียงไม่กี่ตระกูลเท่านั้นอยู่
แล้ว นอกจากนี้จากความล้มเหลวของการทำอะไรของสก ก็เพราะระบบทุนนิยมนั่นเอง
จากความจริงในประเด็นนี้เอง ที่อาจจะทำให้สกมองเห็นความจริงในข้อที่ว่า จุกมการ
ของสกเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ดังที่สกกล่าวไว้ในนวนิยายตอนหนึ่งว่า

"ฉันเวทนาเธอเหลือเกิน ระพีนทร ทำไมเธอถึงต้องมาเกิดในเมืองไทย
เกิดเพื่อจะจุกมใจและทุกข์ทรมาน เธอไม่มีงานทำ เธอคอยอยาก เธอผิดหวัง
เธอแก่ชรา และเธอกำลังป่วยด้วยโรคที่รักษาไม่ได้ เธอเชื่อลัทธิสหกรณ์
ฉันว่าเธอฝันมากเกินไป ฉันเห็นชีวิตมาจนแก่ ฉันว่าเธอเป็นนักจุกมคติที่มีเจตนา
ดีมาก เธอก็อายุเท่าฉัน เวลานี้ ฉันไม่รู้ว่าเธอจะรู้ตัวหรือยังว่าความคิด
ชนิดเดียวกับที่พวกยูโทเปียเขาคิดกัน คนโบราณเคยคิดจะสร้างแอกแลนดิส
รีพับลิก ยูโทเปีย แต่ก็ เป็นเพียงความคิดในเล่มหนังสือ เป็นเพียงความอยากจะมี
อยากจะได้เห็นของคนหวังดีต่อโลก แต่มันเกิดขึ้นจริง ๆ ไม่ได้ ฉันว่าเธอ
ควรจะท่องกำลังขมขื่น กำลังผิดหวัง ระพีนทรที่รัก ฉันสงสารเธอ เธอ
คงจะกำลังเกลียดตัวเอง ที่ต้องเกิดมาเพื่อจะคิดในสิ่งที่ทำไม่ได้ เธออาจ
มีความสุขที่เธอได้ฝันที่ตลอดมา แต่เธอจะไม่ได้พบความสำเร็จอะไรเลย
วันสุดท้ายของเธอคงกำลังใกล้เข้ามาแล้ว และเธอก็คงจะต้องร้องไห้
เพราะจะต้องจากโลกนี้ไปโดยที่ไม่ได้เห็นโลกใหม่ที่เธอใฝ่ฝัน"¹

¹สก ฤกษ์โรหิต, "จกหมายจากบักกิ่ง," เจียงเพ ผู้นำขบวนการจีนใหม่
(กรุงเทพฯ : โพธิ์ตามันการพิมพ์, 2518), หน้า 319-320.

ที่เป็นเช่นนี้ผู้ศึกษามีความเห็นว่ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความคิดหรืออุดมการของ สดไม่สามารถจะนำไปใช้ไ้จริงในทางปฏิบัติก็เพราะว่า สดขององค์กรที่จะสนับสนุนให้ อุดมการของสดเป็นจริงขึ้นได้ สดจึงต่อสู้เพื่ออุดมการสหกรณ์มาว่า 40 ปี แต่สดก็ไม่ ประสงค์กับความสำเร็จเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสดต่อสู้ด้วยตัวเพียงลำพัง และภายหลัง จากการต่อสู้เพื่ออุดมการสหกรณ์มาเป็นเวลานาน ก็ดูเหมือนว่าสดจะรู้ตัวแล้วว่าถ้าสด กระทำเพียงลำพังต่อไป สดก็คงไม่มีโอกาสจะพบความสำเร็จอะไรได้เลย สดจึงต้อง แลวงหาองค์กรที่จะสนับสนุนให้อุดมการของสดเป็นจริงเป็นจริงขึ้นมาได้ ซึ่งในที่สุดจึงเข้า ร่วมกับกลุ่มนพล เป็นสมาชิกพรรคเกษตรกร และเป็นกรรมการมูลนิธิพิทักษ์และส่งเสริม สหกรณ์ประเทศไทย ทั้งนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการพยายามของสดที่จะผลักดันอุดมการ สหกรณ์ให้เป็นจริงในทางปฏิบัติโดยผ่านองค์กรดังกล่าว อย่างไรก็ตามแม้ว่าอุดมการ สหกรณ์ของสดจะไม่แพร่หลายไปสู่มวลชนในระดับสากลหรือเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของ ประชาชนทั้งมวลแต่อิทธิพลทางความคิดของสดก็แพร่หลายไปสู่ประชาชนในระดับหนึ่ง และทำให้ประชาชนชาวไทยส่วนหนึ่งหันไปประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมก็เพราะได้รับ อิทธิพลจากความคิดของสดนี้เอง ดังจะเห็นได้จากข้อเขียนของสดในเรื่อง "ข้อคิดจากไร่ แ่นคินไทย" เพราะในเรื่อง "ข้อคิดจากไร่แ่นคินไทย" นั้น เนื้อหาเต็มไปด้วยการสอบถาม หรือขอคำแนะนำในการทำไร่นาคือสดตลอดเล่มเลยที่เกี่ยว อนึ่งความคิดในค่านนี้ของ ยังเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ที่สนใจในการพัฒนาชนบทหรือบูรณะฟื้นฟูชนบทอีกด้วย นับได้ว่า สดเป็นนักคิดคนแรก ๆ ของไทยที่ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาชนบท

กล่าวโดยสรุปแล้วสำหรับสด ฐานะโรหิต ผู้ศึกษามีความเห็นว่ สดเป็นผู้ ที่มีอุดมคติสูงมาก มีความศรัทธาในมนุษย์ อยากเห็นมนุษย์อยู่ร่วมกันโดยมีความสุข ปราศจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และเป็นคนที่จริงจังต่อชีวิตมากต่อสู้เพื่อประชาชน มาชีวิต พยายามผลักดันทุกวิถีทางที่จะให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี สดจึงเป็นบุคคลตัวอย่าง ที่เราควรยกย่องบูชาเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้ศึกษามีความเห็นว่ ถ้าประเทศไทยมีคนอย่าง สดอีกเป็นจำนวนมาก ประเทศไทยก็จะน่าอยู่และเจริญก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้